

FILIP EJDUS

~

MEĐUNARODNA
BEZBEDNOST:
TEORIJE, SEKTORI I NIVOI

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

SADRŽAJ

Glava I Teorijski pristupi u studijama bezbednosti

~

1. Pojam bezbednosti

1.1 Uvod	17
1.2 Etimološko i istorijsko poreklo pojma bezbednosti.	18
1.3 Definicija i koncept bezbednosti	24
1.4 Pojam i klasifikacija izazova, rizika i pretnji bezbednosti	27
1.5 Percepcija bezbednosnih pretnji	29
1.6 Savremeni bezbednosni izazovi, rizici i pretnje bezbednosti	32
1.7 Zaključak	33

2. Razvoj studija bezbednosti

2.1 Uvod	38
2.2 Intelektualni temelji studija bezbednosti.	39
2.3 Strateške studije za vreme hladnog rata	43
2.4 Alternativne struje u studijama bezbednosti za vreme hladnog rata.	47
2.5 Studije bezbednosti nakon završetka hladnog rata	50
2.6 Pokretačke snage studija bezbednosti	52
2.7 Zaključak.	60

3. Tradicionalni pristupi u studijama bezbednosti

3.1 Uvod	63
3.2 Realizam	63

3.3 Liberalizam	73
3.4 Zaključak	81

4. Alternativni pristupi u studijama bezbednosti

4.1 Uvod	83
4.2 Socijalni konstruktivizam	84
4.3 Kritičke teorije	86
4.4 Feministički pristupi	88
4.5 Poststrukturalizam	89
4.6 Zaključak	94

5. Kopenhaška škola studija bezbednosti

5.1 Uvod	96
5.2 Teorija sekuritizacije	97
5.3 Sektorski pristup	105
5.4 Teorija regionalnog bezbednosnog kompleksa	108
5.5 Zaključak	110

Glava II Sektori bezbednosti

~

1. Vojna bezbednost

1.1 Uvod	114
1.2 Hladni rat i vojna bezbednost	114
1.3 Završetak hladnog rata i vojna bezbednost	117
1.4 Dinamika sektora vojne bezbednosti	117
1.5 Rat: istorija, definicije i uzroci	119
1.6 Vrste ratova	123
1.7 Međunarodno pravo oružanih sukoba	126
1.8 Proliferacija, razoružanje i kontrola naoružanja	128
1.9 Zaključak	132

2. Politička bezbednost

2.1 Uvod	134
2.2 Politički sektor bezbednosti	135
2.3 Snaga države	136
2.4 Političke pretnje bezbednosti	139
2.5 Terorizam	142
2.6 Zaključak	146

~

3. Ekonomska bezbednost	
3.1 Uvod	148
3.2 Značenja ekonomske bezbednosti	150
3.3 Ekonomski sektor bezbednosti	153
3.4 Ekonomske pretnje bezbednosti	157
3.4 Zaključak.	163
4. Socijetalna bezbednost	
4.1 Uvod	166
4.2 Socijetalni sektor bezbednosti	167
4.3 Pretnje socijetalnoj bezbednosti	175
4.4 Zaključak	179
5. Ekološka bezbednost	
5.1 Uvod	182
5.2 Sekuritizacija životne sredine	183
5.3 Ekološki sektor bezbednosti	186
5.4 Ekološke pretnje bezbednosti	190
5.5 Zaključak	

Glava III

Nivoi analize u studijama bezbednosti

~

1. Nivoi analize	
1.1 Uvod	195
1.2 Problem akcije i strukture u društvenim naukama	196
1.3 Nivoi analize u studijama bezbednosti	197
1.4. Zaključak	200
2. Ljudska bezbednost	
2.1 Uvod	203
2.2. Istorijat odnosa državne i ljudske bezbednosti	204
2.3 Koncept ljudske bezbednosti	206
2.4 Kritika ljudske bezbednosti	212
2.5 Zaključak	214
3. Nacionalna bezbednost	
3.1 Uvod...	218

3.2	Koncept nacionalne bezbednosti	219
3.3	Nacionalna bezbednost, nacionalni interesi i nacionalni identitet	222
3.4	Moć, snaga i nacionalna bezbednost	239
3.5	Nacionalna i međunarodna bezbednost	234
3.6	Zaključak.	236

4. Regionalna bezbednost

4.1	Uvod	239
4.2	Region i studije bezbednosti.	240
4.3	Regionalne bezbednosne organizacije	243
4.4	Evropska bezbednosna arhitektura.	246
4.5	Zaključak.	248

5. Globalna bezbednost

5.1	Uvod	252
5.2	Međunarodni sistem i bezbednost	253
5.3	Globalizacija i međunarodna bezbednost	258
5.4	Zaključak.	264

<i>Indeks.</i>	
----------------	-----------	--

SKRAĆENICE

ABM	Anti-Ballistic Missile Treaty
ANZUS	Australia, New Zealand, United States Security Treaty
APEC	Asia Pacific Economic Cooperation
ARF	ASEAN Regional Forum
ASEAN	The Association of Southeast Asian Nations
AU	African Union
BIA	Bezbednosno informativna agencija
BND	Bruto nacionalni dohodak
CFE	Conventional Forces in Europe Treaty
CIA	Central Intelligence Agency
CIS	Commonwealth of Independent States
COPRI	Copenhagen Peace Research Institute
CSCE	Conference on Security and Cooperation in Europe
CSDP	Common Security and Defense Policy
CSTO	Collective Security Treaty Organization
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council
EC	European Community
ECOWAS	Economic Community of West African States
ECSC	European Coal and Steel Community
EDC	European Defense Community
EEC	European Economic Community
ESDP	European Security and Defense Policy
EU	European Union
EUROATOM	European Atomic Energy Community
GCC	Gulf Cooperation Council
IED	Improvised Explosive Devices

ICC	International Criminal Court
IISS	International Institute for Strategic Studies
IRP	Izazovi, rizici i pretnje bezbednosti
MERCOSUR	Southern Common Market
MMF	Međunarodni monetarni fond
MNK	Multinacionalne kompanije
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NACC	North Atlantic Cooperation Council
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NVO	Nevladine organizacije
OAU	Organisation of African Unity
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe
OZNA	Odeljenje za zaštitu naroda
OUN	Organizacija ujedinjenih nacija
PfP	Partnership for Peace
PRIF	Peace Research Institute Frankfurt
PRIO	Peace Research Institute Oslo
R2P	Responsibility to Protect
RAND	Research and Development
RDB	Resor državne bezbednosti
RPG	Rocket Propelled Grenade
SADCC	Southern African Development Coordination Conference
SADC	South African Development Community
SANU	Srpska akademija nauka i umetnosti
SB	Savet bezbednosti
SDB	Služba državne bezbednosti
SCO	Shanghai Cooperation Organisation
SEATO	Southeast Asia Treaty Organization
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
WEU	Western European Union
WCED	World Commission on Environment and Development
UDB	Uprava državne bezbednosti
UNCHE	United Nations Conference on the Human Environment
UNTFHS	United Nations Trust Fund for Human Security
UNEP	United Nations Environment Programme

SPISAK SLIKA

- Slika 1 Dinar iz doba Marka Opelija Makrina (217–218)
- Slika 2 Proširenje i produbljenje koncepta bezbednosti
- Slika 3 Ilustracija iz prvog izdanja knjige *Levijatan* iz 1651.
- Slika 4 Sovjetska poštanska markica posvećena satelitu *Sputnjik*
- Slika 5 Naslovna stranica američkog nedeljnika *Tajm* iz 1983.
- Slika 6 Klasični realizam
- Slika 7 Neorealizam
- Slika 8 Neoklasični realizam
- Slika 9 Snaga i slabost države
- Slika 10 Amartija Sen
- Slika 11 Podvodna sekuritizacija
- Slika 12 Nivoi analize i sektori bezbednosti
- Slika 13 Sloboda od straha i sloboda od oskudice, Norman Rokvel, 1943.
- Slika 14 Hans Morgentau
- Slika 15 Evropska bezbednosna arhitektura

SPISAK ANTRFILEA

Antrfile 1	Strateški koncept NATO
Antrfile 2	Ontološko-epistemološka klasifikacija teorijskih pristupa u studijama bezbednosti
Antrfile 3	Hari Poter i realizam u međunarodnim odnosima
Antrfile 4	Bezbednosna zajednica
Antrfile 5	Diskurs i analiza diskursa
Antrfile 6	Savet bezbednosti OUN kao sekuritizujući akter
Antrfile 7	Sektor informatičke bezbednosti
Antrfile 8	Totalni rat
Antrfile 9	Revidirani CFE i unilateralna suspenzija Ruske Federacije
Antrfile 10	Sporazum o protivbalističkim raketama (ABM) i povlačenje SAD
Antrfile 11	Definicije socijetalne bezbednosti
Antrfile 12	Strukturalizam
Antrfile 13	Sukob civilizacija
Antrfile 14	Humanitarna intervencija i tenzije unutar Povelje OUN
Antrfile 15	Region kao zamišljena zajednica
Antrfile 16	Povelja OUN i regionalni ugovori

SPISAK TABELA

Tabela 1	Boldvinova pitanja
Tabela 2	Oblici sekretizacije
Tabela 3	Sektori bezbednosti: odnosi, referentni objekti i pretnje

UVOD

Pisanje ove knjige započeo sam 2009. godine, kada sam počeo da pišem doktorat na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu, ali i da radim u ovoj ustanovi kao asistent profesora Miroslava Hadžića na predmetima iz oblasti studija bezbednosti. Ono što je bilo namenjeno internoj upotrebi i radu sa studentima, početkom 2010. godine pretvaram u knjigu, zahvaljujući finansijskoj podršci Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu. Stoga i ne treba da čudi to što knjiga *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi* gotovo u stopu prati nastavni plan i program na predmetu Nauka o bezbednosti, koji pohađaju studenti četvrte godine Međunarodnog smera. Osim sadržinom, trudio sam se da knjigu i formom prilagodim udžbeničkim standardima i potrebama studenata kako bi, nadam se, na zanimljiv način bili upoznati sa akademskom literaturom iz oblasti studija bezbednosti. Knjiga predstavlja, pre svega, kritički pregled akademske literature iz ove oblasti, koja je u poslednjih nekoliko decenija doživela ekspanziju.

Ipak, nijedan pregled literature, koliko god on bio kritički i obuhvatno napisan, ne može biti potpuno objektivan i kompletan. Postoji mnogo načina da se ovakva knjiga napiše. Studije bezbednosti, kao uostalom i širi korpus političkih i društvenih nauka, suštinski se razlikuju od egzaktnih prirodnih nauka. Tačnije, za razliku od matematike ili fizike, u kojima se teorijske hipoteze precizno i kvantitativno izražavaju i empirijski proveravaju, u političkim naukama i međunarodnim odnosima to nije uvek slučaj. Samim tim, u ovim društvenim disciplinama postoji mnogo veći prostor za paralelno postojanje

podjednako validnih interpretacija. Kako će činjenice biti odabrane, objašnjene i shvaćene opet zavisi od konteksta u kojima istraživači rade, kao i od njihovih ličnih sklonosti, vrednosti, iskustava ili interesa. Treba, stoga, na početku jasno reći da pristup koji sam odabrao nije ni jedini mogući ni najbolji od svih. Ova knjiga predstavlja samo jednu moguću selekciju i interpretaciju tekstova za koje sam smatrao da su nezaobilazni u studijama bezbednosti. Izbor tekstova sam vršio na osnovu mnoštva više ili manje svesnih ličnih sklonosti, sposobnosti, ograničenja i intelektualnih uticaja kojima sam bio izložen tokom proteklih godina.

Jedan od tih snažnih uticaja na mene, koji svakako odmah pada u oči, izvršila je literatura objavljena na engleskom jeziku. Međutim, razlog zbog kog sam izabrao da se oslonim prevashodno na akademsku literaturu objavljenu na engleskom jeziku ne proizlazi samo iz činjenice da taj strani jezik najbolje poznajem ili pak iz toga što sam deo svog školovanja završio u Velikoj Britaniji. Mnogo značajniji razlog zbog kojeg sam napravio takav izbor, jeste činjenica da je engleski jezik zapravo glavni jezik nauke o međunarodnim odnosima, pa i studija bezbednosti, kao uostalom i mnogih drugih savremenih naučnih disciplina. To ne znači da na drugim jezicima nije objavljeno ništa kvalitetno i vredno pažnje, već samo da su ti doprinosi često ostajali na margini, jer su se zbog jezičke barijere retko kada utapali u glavne naučne tokove.

Disciplina studija bezbednosti je, kako primećuju Beri Buzan i Lene Hansen, „rođena kao anglo-američka disciplina zasnovana na zapadnoj koncepciji države“.^[1] S jedne strane, ovaj evropocentrizam je svakako ograničavao validnost studija bezbednosti u onim nezapadnim delovima sveta gde je zapadna koncepcija države nametnuta spolja ili gde se u praksi nije konsolidovala. S druge strane, suverena država i jeste nastala u Evropi odakle se proširila u ostatak sveta.^[2] Osim toga, tokom proteklih dvesta godina zapadni međunarodni poredak zasnivao se najpre na hegemoniji Velike Britanije u 19. veku, a zatim i na hegemoniji Sjedinjenih Američkih Država u 20. veku. Stoga i ne treba da čudi to što je engleski jezik postao *lingua franca* ne samo prakse, već i nauke o međunarodnim odnosima kao i studija bezbednosti.

Primera radi, među 78 međunarodnih naučnih časopisa koji su u periodu od 1981. do 2010. godine bili najuticajniji u ovoj naučnoj

[1] Buzan and Hansen, 2010, 19.

[2] Bull and Watson, 1984.

disciplini, samo četiri ne izlaze na engleskom jeziku i oni se nalaze na samom dnu rang-liste koju objavljuje ugledni *Thomson Reuters*.^[3] Časopisi koji izlaze na ostalim jezicima, među kojima je i srpski jezik, veoma malo utiču na nauku o međunarodnim odnosima i studije bezbednosti ako uopšte i imaju nekakav uticaj.^[4] Čak su i nedavni pokušaji sistematskog mapiranja „nezapadnih“ doprinosa ovoj nauci došli sa engleskog govornog područja.^[5] Kada se sve navedeno uzme u obzir, nadam se da moja usmerenost ka izvorima prevashodno objavljenim na engleskom jeziku postaje razumljivija.

Ova knjiga podeljena je analitički na tri celine: teorije bezbednosti, sektori bezbednosti i nivoi analize bezbednosti. Ovakav pristup ima prednost zato što jednu izuzetno kompleksnu oblast analitički razbija na koherentne celine, koje su u studijama bezbednosti opšteprihvaćene kao relativno zasebne. To studentima omogućava da analizu međunarodne bezbednosti organizuju *saznajno* (teorije) *vertikalno* (sektori) i *horizontalno* (nivoi). Međutim, ovakav pristup ima i svoje nedostatke. Najpre, o pojedinim temama se u knjizi raspravlja više puta iz različitih uglova, kao na primer o nacionalnoj bezbednosti. Takođe, usvajanje ovakvog analitičkog pristupa dovelo je do toga da se neke teme možda zapostave, poput nuklearnog oružja, međunarodnih mirovnih operacija ili privatnih vojnih kompanija. Konačno, ovakav pristup podrazumeva to da su čitaoci već upoznati sa osnovama političkih nauka i međunarodnih odnosa, bez kojih razumevanje međunarodne bezbednosti nije moguće. Zbog toga je izostalo temeljno raspravljanje o nekim osnovnim pojmovima kao što su vlast, država, suverenost, razvnoteža snaga, ali i o opštepoznatim istorijskim događajima

[3] To su *Internasjonal Politikk* (norveški) na 78. mestu, *Internationale Politik* (nemački) na 77. mestu, *Revista de Derecho Comunitario Europeo* (španski) na 76. mestu i *Uluslararası İlişkiler* (turski) na 68. mestu. Činjenica da ostali visoko rangirani časopisi izlaze na engleskom jeziku nikako ne znači da se preostali međunarodni časopisi objavljuju isključivo u državama u kojima je engleski zvanični jezik, a još manje to da u njima objavljuju samo istraživači kojima je engleski maternji jezik. Podaci o rangiranju časopisa iz oblasti međunarodnih odnosa u *Journal Citation Report 1981–2010*. Izvor: <www.kobson.nb.rs> (26. novembar 2011).

[4] Naučni časopisi koji se objavljuju u Republici Srbiji iz oblasti bezbednosti: *Bezbednost, Vojno delo, Nauka, bezbednost policija: žurnal za kriminalistiku, Bezbednost Zapadnog Balkana, Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, a iz oblasti međunarodnih odnosa: *Međunarodni problemi, Međunarodna politika, Review of International Affairs, Evropsko zakonodavstvo* i dr. Podaci su za 2010. godinu. Izvor: <<http://www.mpn.gov.rs/nauka/page.php?page=240>> (26. novembar 2011).

[5] Videti: Buzan and Acharya 2009; Tickner and Wæver 2009.

i procesima, kao što su svetski ratovi, globalizacija, evropske integracije, raspad Jugoslavije itd.

U odnosu na slične udžbenike studija bezbednosti koji postoje na engleskom jeziku, nastojao sam da u ovom postignem i dve dodatne vrednosti.^[6] Prvo, trudio sam se da sadržaj prilagodim kontekstu u kome se nalaze Srbija i region Jugoistočne Evrope na početku 21. veka. Tačnije, namera mi je bila da, kada god je to bilo moguće, dominantne teorije i koncepte studija bezbednosti ilustrujem primerima iz nacionalne, regionalne i evropske bezbednosti, kao i primerima iz oblasti popularne kulture koji će, nadam se, čitaocima biti bliski i razumljivi. Drugo, trudio sam se da u knjizi sadržaj maskimalno prilagodim njegovoj didaktičkoj nameni. Ključne koncepte ili zanimljive primere sam izvukao u posebne odeljke (antrfilee), a svako poglavlje sam završio pitanjima koja podstiču na raspravu, predlozima za izradu studija slučaja, kao i uputstvima o tekstovima i filmovima koji ilustruju datu materiju.

Konačno, želim da zahvalim koleginicama i kolegama koji su mi na različite načine pomagali da završim ovaj rad. Najpre, profesoru Miroslavu Hadžiću, koji mi je pružio neprekidnu i bezrezervnu intelektualnu i profesionalnu podršku, bez koje ovaj projekat ne bih mogao završim. Zatim, zahvaljujem se Draganu Živojinoviću, Nikoli Vujinoviću, Marku Kovačeviću, Denisu Ćoragiću, Dejani Dimitrijević, Svetlani Đurđević Lukić i Ivanu Stanojeviću, koji su pročitali ranije verzije ovoga teksta, delom ili u celosti, i dali mi izuzetno korisne komentare i predloge kako da ga unapredim. Iver Nojman sa Norveškog instituta za međunarodne poslove (NUPI) pomogao mi je da bolje razumem koliko je za studije bezbednosti relevantan ne samo „jezički obrt“, nego i relativno skorije „okretanja praksama“ u nauci o međunarodnim odnosima. Koleginicama i kolegama iz Beogradskog centra za bezbednosnu politiku dugujem zahvalnost za mnoge ideje, koje sam svesno ili nesvesno preuzeo od njih tokom svih godina uspešne saradnje. Takođe zahvaljujem Folksvagen fondaciji koja mi je omogućila da kao gostujući istraživač provedem šest meseci u Institutu za istraživanje mira u Frankfurtu (PRIF). Zahvaljujući pre svega Sabini Manic, imao sam savršene uslove za rad kako na doktorskoj disertaciji, tako i na ovoj knjizi. Želim da naglasim da objavljivanje ove knjige ne bi bilo moguće ni bez finansijske pomoći Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu, koja je imala puno razumevanje za višestruka po-

[6] Tokom proteklih nekoliko godina objavljeno je nekoliko veoma kvalitetnih udžbenika iz studija bezbednosti, kao što su, na primer, Hough 2004, Williams 2008, Cavelty and Maurer 2010.

meranja završnih rokova. Ovaj tekst je takođe rezultat rada na projektu „Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu“ (179076) koji se realizuje u okviru Fakulteta političkih nauka, Univerziteta u Beogradu, a finansira ga Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije. Zahvaljujem i recenzentima, uvažanim profesorima Vojinu Dimitrijeviću i Siniši Tataloviću, koji su mi svojim kritičkim i temeljnim čitanjem ranijeg rukopisa pomogli da jasnije sagledam neke njegove nedostatke i da ih, nadam se, prevaziđem u ovoj konačnoj verziji. Napokon, želim da zahvalim i studentima Fakulteta političkih nauka koji su me inspirisali i motivisali da se u pisanje ove knjige uopšte upustim. Nadam se da će knjiga biti zanimljiva i studentima drugih fakulteta kao i svim ostalim istraživačima koje zanimaju savremeni teorijski aspekti međunarodne bezbednosti. Za sve eventualne greške, zablude i nedostatke ovog dela samo sam ja odgovoran.

GLAVA I

TEORIJSKI PRISTUPI U STUDIJAMA BEZBEDNOSTI

1. POJAM BEZBEDNOSTI

Sadržaj:

- 1.1 Uvod
 - 1.2 Etimološko i istorijsko poreklo pojma bezbednosti
 - 1.3 Definicija i koncept bezbednosti
 - 1.4 Sektori bezbednosti
 - 1.5 Pojam i klasifikacija izazova, rizika i pretnji bezbednosti
 - 1.6 Percepcija izazova, rizika i pretnji bezbednosti
 - 1.7 Savremeni bezbednosni izazovi, rizici i pretnje bezbednosti
 - 1.8 Zaključak
-

1.1 UVOD

Danas je reč *bezbednost*, u gotovo svim jezicima i kulturama, ušla u upotrebu u velikom broju veoma različitih društvenih oblasti, kao što su politika, zdravstvo, informatika, ekologija, sport, psihologija, ekonomija i finansije, arhitektura itd. O njenom izuzetno velikom značaju i rasprostranjenosti najbolje govori činjenica da je ona na internetu zastupljenija od reči bog, mir, rat ili politika.^[7] U političkom diskursu bezbednost zauzima posebno, možda čak i centralno mesto. Oni koji odlučuju u politici, kada žele da istaknu egzistencijalni značaj nekog problema i tako ga stave na vrh dnevnog reda, kažu da je on značajan za nacionalnu, regionalnu ili

[7] Pretraga je izvršena na engleskom jeziku u pretraživaču Google, 3. oktobra 2011. godine. Rezultati o broju pojavljivanja ovih reči na mreži su: bezbednost (2,410 miliona puta), bog (oko 289 miliona), mir (840 miliona), rat (509 miliona) i politika (909 miliona).

Pitanja:

1. Da li je koncept bezbednosti suštinski sporan?
2. Šta predstavlja referentni objekat u socijetalnom sektoru bezbednosti?
3. Koje ključne vrednosti štiti nacionalna bezbednost?
4. Koji su dominantni odnosi moći u različitim bezbednosnim sektorima?
5. Na koji način se koncept bezbednosti „proširio“ i „produbio“ nakon hladnog rata?
6. Po čemu se razlikuju izazovi, rizici i pretnje bezbednosti?
7. Po kojim kriterijumima je moguće klasifikovati opasnosti?
8. Od čega zavisi percepcija bezbednosti?
9. Šta je „bezbednosni teatar“?
10. Po čemu su slične, a po čemu različite Evropska strategija bezbednosti (2003) i Strategija nacionalne bezbednosti SAD (2006)?

Preporučena literatura:

Dimitrijević, Vojin. *Pojam bezbednosti u međunarodnim odnosima*. Beograd: Savez udruženja pravnika Jugoslavije, 1973.

Stanarević, Svetlana i Filip Ejodus (ur.). *Pojmovnik bezbednosne kulture*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose, 2009.

Baldwin, David. „The concept of Security“. *Review of International Studies*, No. 23 (1997): 5–26.

Goldgeier, James M. „Psychology and Security“. *Security Studies*, Vol. 6, No. 4 (1997).

Film:

Demme, Jonathan. *Mandžurijski kandidat* (engl. *The Manchurian Candidate*), 2004.

2. RAZVOJ STUDIJA BEZBEDNOSTI

Sadržaj:

- 2.1 Uvod
 - 2.2 Temelji studija bezbednosti
 - 2.3 Strateške studije tokom hladnog rata
 - 2.4 Alternativni tokovi studija bezbednosti za vreme hladnog rata
 - 2.5 Studije bezbednosti nakon završetka hladnog rata
 - 2.6. Pokretačke snage studija bezbednosti
 - 2.7 Zaključak
-

2.1 UVOD

Studije bezbednosti su nastale nakon završetka Drugog svetskog rata najpre kao zasebna oblast, a zatim postepeno sve više kao poddisciplina nauke o međunarodnim odnosima, koja se pre svega bavi fenomenom rata.^[60] Stiven Volt definiše studije bezbednosti kao „studije pretnje, upotrebe i kontrole vojne sile“.^[61] Međutim, nacionalna bezbednost ne zavisi samo od vojne moći, a vojne pretnje nisu jedine koje mogu ugroziti državu. Zbog toga Volt u predmet studija bezbednosti, pored upotrebe vojne moći, uključuje i neke druge oblike upravljanja državom poput

[60] Prvi posleratni istraživači strategije nisu svoj rad doživljavali kao deo nauke o međunarodnim odnosima. Do kraja šezdesetih godina 20. veka strateške studije će se utopiti u nauku o međunarodnim odnosima. Buzan and Hansen, 2010, 92.

[61] Walt, 1991, 212.

2.7 ZAKLJUČAK

Studije bezbednosti su prešle dugačak put od svog nastanka do danas. Od „zlatnog doba“ tokom pedesetih godina 20. veka, pa sve do „arapskog proleća“ početka druge decenije 21. veka, one su stalno proširivane, produbljivane i obogaćivane. Na početku, bile su isključivo vezane za vojne, pre svega, nuklearne izazove SAD i drugih velikih sila. Prvi istraživači koristili su pozitivističku metodologiju, a nalazi su, pre svega, bili namenjeni odlučiocima u vojnom sektoru bezbednosti. Danas su studije bezbednosti teorijski daleko raznovrsnije, spiskovi tema kojima se bave su mnogo duži, a broj korisnika njihovih saznanja daleko veći. Ponekad je ta raznovrsnost čak tolika da se na momente može učiniti kako su izgubljeni intelektualna koherentnost i jasan istraživački dnevni red. Ipak, u pluralizmu tema i perspektiva se i nalazi bogatstvo koje studije bezbednosti čini uzbudljivom i dinamičnom naučnom disciplinom.

Pitanja:

1. Šta je osnovni predmet studija bezbednosti?
2. Na koji način institucionalizacija pokreće studije bezbednosti?
3. Uporedi Tukididovu i Hobsovu bezbednosnu dilemu.
4. Šta se podrazumeva pod proširenjem, a šta pod produbljenjem koncepta bezbednosti?
5. Zašto je Kant značajan za studije bezbednosti?
6. Po čemu su se strateške studije razlikovale od mirovnih studija?
7. Na koji način je završetak hladnog rata uticao na tradicionalne pristupe?
8. Da li su studije bezbednosti proširenjem, produbljenjem i obogaćivanjem izgubile intelektualnu koherentnost?
9. Na šta se odnosi ontologija, a na šta epistemologija u studijama bezbednosti?
10. Po čemu se tradicionalni pristupi razlikuju od alternativnih?
11. Zbog čega strateške studije, kao disciplina u kojoj učestvuju pre svega civili, nastaje u demokratskim zemljama?

Preporučena literatura:

Collins, Alan. „Uvod: Što su sigurnosne studije“, u: Collins, Alan. *Suvremene sigurnosne studije*, Zagreb: Politička kultura, 2010, 15–27.

Simić, Dragan. *Nauka o bezbednosti: Savremeni pristupi bezbednosti*. Beograd, Službeni list, 2002.

Walt, Stephen. „The Renaissance of Security Studies“. *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2 (1991): 211-239.

Film:

Kubrick, Stanley. *Doktor strenjdžlav: ili kako sam naučio da ne brinem i zavoleo bombu* (engl. *Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb*) 1964.

Donaldson, Roger. *Trinaest dana* (engl. *Thirteen days*), 2000.

Morris, Erol. *Ratna magla: jedanaest lekcija iz života Roberta Meknamare* (engl. *The Fog of War: Eleven Lessons from the Life of Robert S. McNamara*), 2003.

3.

TRADICIONALNI PRISTUPI U STUDIJAMA BEZBEDNOSTI

Sadržaj:

- 3.1 Uvod
 - 3.2 Realizam
 - 3.3 Liberalizam
 - 3.4 Zaključak
-

3.1 UVOD

Svi tradicionalni pristupi u studijama bezbednosti mogu se podeliti u dve velike grupe: realizam i liberalizam. Dok je liberalizam bio dominantna škola mišljenja između dva svetska rata, realizam je dostigao svoj vrhunac tokom hladnog rata. Realizam i liberalizam polaze od sličnih pretpostavki, kao na primer da je struktura međunarodnog sistema anarhična, da su države centralni akteri u međunarodnom sistemu i da teže racionalnom ponašanju, u skladu sa sopstvenim nacionalnim interesima. Međutim, dok su realisti uglavnom pesimistični kada je reč o stvaranju uslova za dugotrajni mir između država, liberali smatraju da se širenjem slobodne trgovine, demokratije i međunarodnih institucija mogu stvoriti okolnosti u kojima će napetosti između država biti umanjene ako ne i potpuno prevaziđene. U ovom poglavlju, najpre se iznose osnovne postavke realističke škole u studijama bezbednosti. Posebno se razmatraju klasični realizam, strukturalni realizam i neoklasični realizam. Nakon toga, prelazi se na raspravu o liberalnim pristupima međunarodnoj bezbednosti – teoriji liberalnog mira, teoriji demokratskog mira i neoliberalnom institucionalizmu.

Teorije liberalnog i demokratskog mira usmerene se na faktore unutar država, pre svega na slobodno tržište i demokratsko uređenje, koji dovode do miroljubive spoljne politike. Za razliku od njih, neoliberalni institucionalisti ističu ulogu međunarodnih ustanova u očuvanju mira. Neoliberalni institucionalisti sačuvali su u velikoj meri državocentrični pristup i pozitivističku epistemologiju realista. Oni, sa realistima dele pretpostavke o anarhičnoj strukturi međunarodnih odnosa. Međutim, za realiste međunarodne institucije isključivo predstavljaju instrument politike moći najjačih država u međunarodnom sistemu, a države su prevashodno zainteresovane za relativne dobitke.^[164] To znači da je državama, prema ovom shvatanju, značajnije to koliko, kroz neku međunarodnu interakciju, dobijaju u odnosu na druge države nego koliki je taj dobitak u apsolutnom smislu. Neoliberalni institucionalisti pak drže da međunarodne institucije ne nastaju kako bi se zaštitio pojedinačni nacionalni interes najmoćnijih država, već kako bi se zaštitili zajednički interesi svih država koje saraduju. Države su, smatraju oni, spremne da saraduju, zbog toga što im apsolutni dobitci znače više od relativnih dobitaka. Međunarodne institucije ublažuju bezbednosnu dilemu između država i omogućavaju mirno rešavanje sporova.

Zadatak:

Poredite pregovore koje su Beograd i Priština vodili 2006. i 2011. godine uz posredovanje međunarodne zajednice. Da li su strane bile više vođene realističkom logikom relativnih ili liberalnom logikom apsolutnih dobitaka?

Liberalni institucionalisti smatraju da svet karakteriše *kompleksna međuzavisnost*, odnosno mreža transnacionalnih veza između država, tržišta i pojedinaca.^[165] Imajući to u vidu, oni smatraju da država, iako je centralni akter u međunarodnim odnosima, nije uvek i obavezno najbolji nivo analize u izučavanju međunarodne politike i bezbednosti. Pošto suverene države u međuzavisnom svetu sve manje mogu da izađu na

[164] Mearsheimer, 1994/1995.

[165] Keohane and Nye, 1977.

4. ALTERNATIVNI PRISTUPI U STUDIJAMA BEZBEDNOSTI

Sadržaj:

- 4.1 Uvod
- 4.2 Socijalni konstruktivizam
- 4.3 Kritičke teorije
- 4.4 Feministički pristupi
- 4.5 Poststrukturalizam
- 4.6 Zaključak

4.1 UVOD

Hladi rat predstavljao je ne samo globalnu političku realnost, već i intelektualni okvir u kojem su tradicionalne teorije razrađivale i testirale svoje hipoteze. Međutim, ove teorije ne samo da nisu mogle da predvide neočekivan i brz završetak hladnog rata, maltene bez ijednog ispaljenog metka, već nisu mogle ni da lako objasne takav razvoj događaja. Ova situacija dovela je istraživače bezbednosti u neugodnu situaciju, u kojoj, uprkos očekivanjima javnosti, jednostavno nisu raspolagali adekvatnim analitičkim kategorijama koje bi im pomogle da razumeju novonastale okolnosti.^[171] To se odnosilo kako na sam završetak hladnog rata, tako i na ključne posthladnoratovske događaje, poput rata u Jugoslaviji. Iako je predstavljao glavni bezbednosni problem Evrope nakon pada Berlinskog

[171] Kratochwil, 1993; Lapid and Kratochwill 1996.

5. KOPENHAŠKA ŠKOLA STUDIJA BEZBEDNOSTI

Sadržaj:

- 5.1 Uvod
 - 5.2 Teorija sekuritizacije
 - 5.3 Sektorska analiza
 - 5.4 Teorija regionalnog bezbednosnog kompleksa
 - 5.5 Zaključak
-

5.1 UVOD

Kopenhaška škola studija bezbednosti nastala je pod okriljem Kopenhaškog instituta za istraživanje mira, formiranog 1985. godine odlukom danskog parlamenta u cilju multidisciplinarnog istraživanja mira i bezbednosti. Uprkos činjenici da je nastao relativno kasno u odnosu na druge institute za istraživanje mira u Evropi, COPRI je ubrzo stekao veliki autoritet zbog toga što je uspeo da napravi most između mirovnih i strateških studija.^[208] Već nakon jedanaest godina postojanja, počeo se polako sticati utisak da je unutar ovog instituta razvijena posebna „kopenhaška škola“.^[209] Dva istraživačka projekta ovog instituta, koji su bili ključni za razvoj škole, jesu „Neofanzivna odbrana“ i „Nevojni aspekti evropske bezbednosti“. Za razvoj škole, posebno je bio plodotvoran dolazak Bena Buzana (postao direktor projekata 1988. godine) u Institut, gde se

[208] Guzzini and Jung, 2004.

[209] McSweeney, 1996.

Pitanja:

1. Koji su glavni elementi teorije sekuritizacije?
 2. Po čemu se razlikuje klasična teorija sekuritizacije od učvršćene teorije sekuritizacije?
 3. Nabrojite pet elemenata procesa sekuritizacije.
 4. Koji su uslovi uspješne teorije sekuritizacije?
 5. Nabrojite referentne objekte u svih pet bezbednosnih sektora.
 6. Po čemu se razlikuje klasična teorija regionalnog bezbednosnog kompleksa od unapređene teorije regionalnog bezbednosnog kompleksa?
 7. Šta čini esencijalnu strukturu regionalnog bezbednosnog kompleksa?
 8. Kakvi regionalni bezbednosni kompleksi mogu biti po formi, a kakvi po polarnosti?
 9. Pronađite socijalnokonstruktivističke i neorealističke elemente u teoriji regionalnog bezbednosnog kompleksa.
 10. Po čemu se razlikuju bezbednosni režim i konfliktna formacija?
 11. Koja je razlika između pluralističke i amalgamirane bezbednosne zajednice?
 12. Šta sve mogu biti jedinice u regionalnom bezbednosnom kompleksu?
-

Preporučena literatura:

- Emmers, Ralf, Mutimer. „Sekuritizacija“. U Collins, Alan. *Suvremene sigurnosne studije*, Zagreb: Politička kultura, 2010: 133–151.
- Buzan, Barry, Ole Wæver and Jaap de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner, 1998.
- Huysmans, Jeff. „Revisiting Copenhagen: or on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe“. *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No 4 (1998): 479–505.
- Guzzini, Stefano and Dietrich Jung, (ed.). *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*. London: Routledge, 2004.
-

GLAVA II

SEKTORI BEZBEDNOSTI

1. VOJNA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 1.1 Uvod
- 1.2 Hladni rat i vojna bezbednost
- 1.3 Završetak hladnog rata i vojna bezbednost
- 1.4 Dinamika sektora vojne bezbednosti
- 1.5 Rat: istorija, definicije i uzroci
- 1.6 Vrste ratova
- 1.7 Međunarodno pravo oružanih sukoba
- 1.8 Proliferacija, razoružanje i kontrola naoružanja
- 1.9 Zaključak

1.1 UVOD

Vojna bezbednost, odnosno težnja ka slobodi od vojnih pretnji predstavlja tradicionalno polje studija bezbednosti. Od nastanka ove discipline nakon Drugog svetskog rata, pa sve do osamdesetih godina prošlog veka, pojam bezbednosti bio je gotovo sinonim za slobodu države od vojnih pretnji. Strateški mislioci bavili su se prevashodno analizom vojnih sposobnosti i politikama odbrane svoje i drugih država radi povećanja nacionalne bezbednosti. Do pre samo nekoliko decenija, govoriti o „vojnoj bezbednosti“ zvučalo bi gotovo kao pleonazam. Ali promene koje su na svetskoj sceni nastupile urušavanjem Sovjetskog Saveza vojne izazove su stavile u drugi plan, barem na tren. Po drugi put u 20. veku, sticao se utisak da je rat kao nastavak politike drugim sredstvima ušao u istoriju. Isto kao i na početku veka, svet je opet u euforiji poverovao da je

Antrfile 9: Revidirani CFE i unilateralna suspenzija Ruske Federacije

Na samitu OSCE, održanom u Istanbulu 1999. godine, 30 država članica ove organizacije potpisalo je revidirani Sporazum o konvencionalnim snagama u Evropi. Ovaj sporazum postavlja ograničenja ne u odnosu na blokove, već u odnosu na pojedinačne države. Članice NATO su kao uslov za ratifikaciju ovog sporazuma postavile to da Ruska Federacija ispuní obaveze, koje je preuzela u finalnom aktu, politički, a ne pravno obavezujućem dokumentu pridodatom ovom sporazumu. Naime, Ruska Federacija je trebalo da povuče snage sa teritorija Gruzije i Moldavije. Kao vid protivljenja američkom planu da instalira antibalističku odbranu u Evropi, Ruska Federacija je 2007. godine najavila unilateralno povlačenje iz ovog sporazuma.

Kontrola naoružanja je, pre svega tokom hladnog rata, pored multilateralne imala i važnu bilateralnu dimenziju. Tako su SAD i SSSR potpisali niz sporazuma, kojima međusobno ograničavaju arsenale, kao što su: Sporazum o ograničenju strateškog nuklearnog naoružanja, potpisan 1972. godine (SALT 1) i drugi isti sporazum potpisan 1979. godine (SALT 2); Sporazum o protivbalističkim raketama (ABM), potpisan 1972. godine (stupio na snagu iste godine), kojim je zabranjeno raspoređivanje protivbalističkog sistema; Sporazum o smanjenju strateškog nuklearnog naoružanja, potpisan 1991. godine (START 1) i drugi sporazum potpisan 1992. godine (START 2).

Antrfile 10: Sporazum o protivbalističkim raketama (ABM) i povlačenje SAD

Sporazum o protivbalističkim raketama iz 1972. godine izuzetno je važan, pošto je njegov cilj bio zaustavljanje trke u razvoju ofanzivnog naoružanja, koje bi moglo da probije antibalističke sisteme. Već tokom osamdesetih godina SAD su, na inicijativu predsednika Ronalda Regana, počele da razvijaju najskuplji odbrambeni program u američkoj istoriji – antibalistički sistem pod nazivom Strateška odbrambena inicijativa (engl. *Strategic Defence Initiative*) popularno nazvan „Rat zvezda“. Nakon završetka hladnog rata, SAD su sve glasnije kritikovale ABM sporazum. Razlog tome bio je novonastali strateški ambijent. Nuklearna pretnja više nije dolazila od Sovjetskog Saveza, koga je kao racionalnog aktera bilo moguće odvratiti. Glavna

2. POLITIČKA BEZBEDNOST

Sadržaj

- 2.1 Uvod
- 2.2 Politički sektor bezbednosti
- 2.3 Snaga države
- 2.4 Političke pretnje bezbednosti
- 2.5 Terorizam
- 2.6 Zaključak

2.1 UVOD

Celokupna oblast bezbednosti je duboko politička. Ukoliko je suština politike u pitanju „ko dobija, šta kada i kako“ onda je politika sveprisutna.^[292] U tom smislu, pitanje da li ćemo u svoj kompjuter instalirati operativni sistem Windows ili Linux postaje političko pitanje isto onoliko koliko i pitanje da li će biti izvršena vojna intervencija protiv države koja ilegalno razvija nuklearno oružje. Prema daleko konkretnijoj definiciji politike, koju daje Karl Šmit, suština političkog jeste u definisanju prijatelja i neprijatelja. Prema ovakvom viđenju, suštinu politike je moguće najjasnije sagledati tek u uslovima rata i vanrednog stanja kada volja suverena biva oslobođena bilo kakvih pravnih ograničenja. Prema ovoj šmitovskoj definiciji, pojam *političkog* je dosta sličan pojmu *bezbednosnog* u shvatanju

[292] Lasswell, 1990.

3. EKONOMSKA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 3.1 Uvod
 - 3.2 Značenja ekonomske bezbednosti
 - 3.3 Ekonomski sektor bezbednosti
 - 3.4 Ekonomske pretnje bezbednosti
 - 3.5 Zaključak
-

3.1 UVOD

Na Zapadu se pojam nacionalnog interesa, između dva rata, zbog duboke ekonomske krize i Velike depresije, odnosio pre svega na socijalno i ekonomsko blagostanje države. Postratni ekonomski oporavak je, zajedno sa sve oštrijom vojno-političkom konfrontacijom između nuklearnih super-sila, doneo novo značenje nacionalnog interesa. Već 1952. godine Arnold Wolfers je ovu transformaciju zabeležio na sledeći način: „Promena u razumevanju nacionalnog interesa od blagostanja ka bezbednosti je razumljiva. Mi danas živimo pod uticajem hladnog rata i pretnji od spoljne agresije pre nego od ekonomske depresije i društvenih reformi“.^[314] Sve do sedamdesetih godina prošlog veka ekonomski problemi, iako implicitno prisutni u svim bezbednosnim razmatranjima, nisu bili eksplicitno vezivani za problematiku nacionalne bezbednosti. Međutim, naftni šok

[314] Wolfers, 1952, 482.

4. SOCIJETALNA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 4.1 Uvod
 - 4.2 Socijetalni sektor bezbednosti
 - 4.3 Socijetalne pretnje bezbednosti
 - 4.4 Zaključak
-

4.1 UVOD

Nakon završetka hladnog rata vojnopolitička bezbednosna dinamika, u čijem se centru nalazi suverena država, potisnuta je u drugi plan. Pokazalo se da državocentrična realpolitička misao, koja je u okviru strateških studija razvijana decenijama, a u okviru političke teorije vekovima, ne može da objasni novostvorenu bezbednosnu dinamiku. U njenom centru su se našli novi učesnici počev od pojedinaca, preko društvenih grupa, poput terorističkih organizacija ili multinacionalnih kompanija, pa sve do velikih društvenih konglomerata, poput nacija, religija i civilizacija. Država nije izgubila svoju centralnu ulogu ali je međunarodnu scenu sve više delila sa učesnicima koji se ne uklapaju u tradicionalnu taksonomiju međunarodne politike. Možda još važnije od toga, kraj hladnog rata izoštrio je razliku koja je oduvek postojala, ali koja se u ranijim periodima daleko manje razaznavala, a to je razlika društva i države. Za razliku od države koja postoji zahvaljujući ideji suverenosti i njenom administrativnom izrazu u vidu policije, vojske i državnih ustanova, društvo postoji samo zahvaljujući ideji o kolektivnom identitetu i njegovom kulturnom

5. EKOLOŠKA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 5.1 Uvod
- 5.2 Sekuritizacija životne sredine
- 5.3 Ekološki sektor bezbednosti
- 5.4 Ekološke pretnje bezbednosti
- 5.5 Zaključak

5.1 UVOD

Životna sredina je oduvek uticala na bezbednost ljudi i političkih zajednica. Ipak, ona je dugo bila posmatrana kao skup zadatah uslova, u kojima se postižu drugi ciljevi i zadovoljavaju druge potrebe, poput uvećanja moći i bezbednosti, dostizanja mira ili prosperiteta. Međutim, svet je tokom 20. veka doživeo ogroman demografski i ekonomski razvoj. Dok je na početku drugog milenijuma na svetu bilo oko 200 miliona ljudi, početkom 20. veka taj broj se popeo na 1.650 miliona, a u oktobru 2011. godine na sedam milijardi. Uporedo s tim je rastao i bruto svetski proizvod. On je sa 102 miliona američkih dolara 1000. godine porastao na 694 miliona dolara 1820. godine, da bi 2009. dostigao čak 57,8 triliona.^[391] Snažan demografski i ekonomski rast uticali su na preispitivanje stava o prirodi shvaćenoj „zdravo za gotovo“.

[391] Maddison, 2011, 28. Podaci za 2009. preuzeti su od MMF-a. Izvor: <www.imf.org> (6. decembar 2010).

GLAVA III

NIVOI ANALIZE U STUDIJAMA BEZBEDNOSTI

1. NIVOI ANALIZE

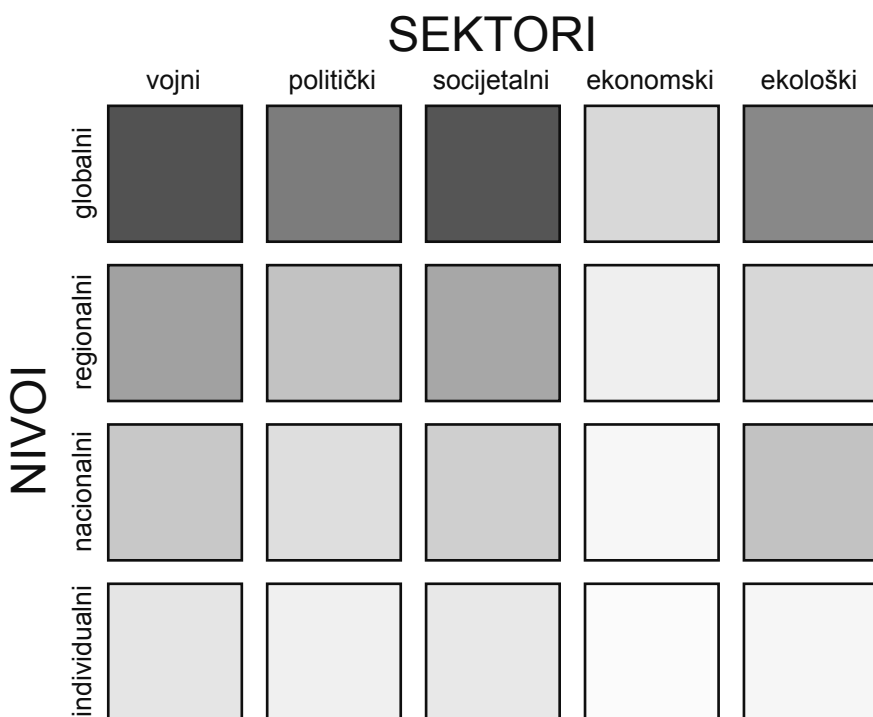
Sadržaj:

- 1.1 Uvod
- 1.2 Akcija i struktura u društvenim naukama
- 1.3 Nivo analize u studijama bezbednosti
- 1.4 Zaključak

1.1 UVOD

U prethodnoj glavi je međunarodna bezbednost bila analizirana po sektorima: vojnom, političkom, socijetalnom, ekonomskom i ekološkom. Sektori su analitički instrumenti pomoću kojih se bezbednosna dinamika razvrstava na nekoliko različitih i međusobno odvojenih delova. Sektor predstavlja način da se „raspakuje konfuznost celine“, tako što će se ona razbiti na nekoliko delova, koji su analitički odvojeni na osnovu nekog posebnog aspekta.^[424] U glavi koja sledi će oblast međunarodne bezbednosti biti organizovana u odnosu na različite nivoe analize. Za razliku od sektora koji određenu celinu dele na delove unutar kojih postoji nekakav specifičan obrazac interakcije, nivoi analize predstavljaju analitički konstrukt, koji celinu deli u odnosu na razmeru (npr. mikro, mezo i makro). Za razliku od sektora koji, kao neka vrsta pregrada, dele celinu na vertikalne delove, nivoi analize organizuju celinu horizontalno, tako da se na dnu nalazi slika stvarnosti u najmanjoj razmeri, a na vrhu njena slika

[424] Buzan, *et. al.*, 1993.

Slika 12: Nivoi analize i sektori bezbednosti

bezbednosti podeli na različite „predstave“ prema razmeri, počev od najmanje razmere (individualne) koja je na najnižem nivou analize, pa sve do najveće (sistemske) koja se nalazi na najvišem nivou analize. U literaturi se najčešće pominju četiri nivoa analize: individualni (ljudski), nacionalni (državni), regionalni i međunarodni (sistemske). Određeni nivo analize bira se ili zbog toga što se na njemu nalazi nešto što zahteva objašnjenje (lat. *explanandum*) ili pak zato što se na tom nivou analize nalazi samo objašnjenje (lat. *explanans*). Tako, na primer, anarhična struktura međunarodnih odnosa (sistemske nivo analize) može da bude tretirana kao uzrok, odnosno kao objašnjenje za rat između država odnosno kao *explanans*. Moguće je takođe postaviti pitanje: zašto postoji anarhija. Ona se, dakle, u tom slučaju tretira kao nešto što samo po sebi zahteva objašnjenje. Osim toga, nivo analize može da bude izabran i zbog normativnog opredeljenja istraživača, kao što je često slučaj sa individualnom (ljudskom) bezbednošću. U narednim poglavljima detaljno se razmatraju četiri nivoa analize: individualna, nacionalna, regionalna i globalna bezbednost.

2. LJUDSKA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 2.1 Uvod
- 2.2 Istorijat odnosa državne i ljudske bezbednosti
- 2.3 Koncept ljudske bezbednosti
- 2.4 Kritika ljudske bezbednosti
- 2.5 Zaključak

2.1 UVOD

Završetak hladnog rata otvorio je novo poglavlje u teoriji i praksi međunarodnih odnosa. Sâm rečnik međunarodne politike i bezbednosti dobio je veliki broj novih odrednica, koje do tada ili nisu bile uopšte korišćene ili su pak imale marginalni značaj. Jedan od tih novih pojmova jeste i ljudska bezbednost. U srži ovog koncepta nalazi se ideja o tome da referentni objekat bezbednosne politike treba da bude pojedinac, a ne država ili nacija. Pojedinac je najmanja jedinica na koju koncept bezbednosti može da se svede. Od 17. veka, pa do savremenog doba, država se pokazala kao najmoćniji oblik političkog organizovanja ali i kao najjača garancija bezbednosti pojedinca. Međutim, paradoks države leži upravo u tome da, iako postoji zato da bi štitila individualnu bezbednost, ona često istovremeno predstavlja i najveći izvor pretnje za pojedince. Zbog toga mnogi autori, pre svega pripadnici tzv. kritičke škole mišljenja u studijama bezbednosti, smatraju da cilj studija bezbednosti ne treba da bude nacionalna bezbednost već ljudska emancipacija. Na tragu ovakvih

3. NACIONALNA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 3.1 Uvod
- 3.2 Koncept nacionalne bezbednosti
- 3.3 Nacionalni interes, nacionalni identitet i nacionalna bezbednost
- 3.4 Moć i snaga države i nacionalna bezbednost
- 3.5 Nacionalna i međunarodna bezbednost
- 3.6 Zaključak

3.1 UVOD

Retko koji termin u političkom diskursu ima takvu, gotovo magijsku moć kao što je ima nacionalna bezbednost. Pozivanjem na razloge nacionalne bezbednosti otvara se prostor za stavljanje van snage utvrđenih pravila igre političkog poretka. Korišćenjem argumenta o ugroženoj nacionalnoj bezbednosti stvara legitimitet za suspendovanje vladavine prava, nepoštovanje međunarodnog prava ili oružani napad na drugu državu. Tako je Vlada Republike Srbije, na primer, 2011. godine zabranila Paradu ponosa, i time suspendovala Ustavom zagarantovano pravo na javno okupljanje, pravdajući to razlozima nacionalne bezbednosti. Ovaj argument se, međutim, neretko koristi i za mnogo trivijalnije stvari kao što su, na primer, uvođenje kvota suprotno sporazumima o slobodnoj trgovini ili za stavljanje oznake tajnosti na državne dokumente kako bi se prikrilo krivično delo ili javašluk u vođenju državnih poslova. Upravo zbog toga što se odnosi na opstanak političke zajednice, nacionalna bezbednost pripada

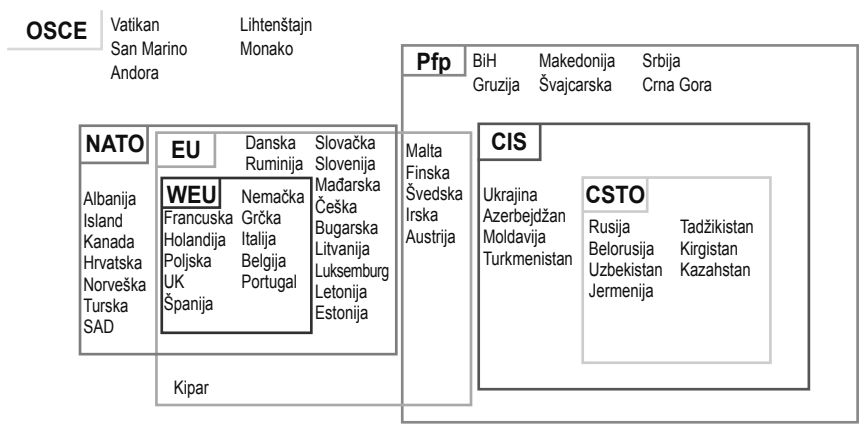
4. REGIONALNA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 4.1 Uvod
- 4.2 Region i studije bezbednosti
- 4.3 Regionalne bezbednosne organizacije
- 4.4 Evropska bezbednosna arhitektura
- 4.5 Zaključak

UVOD

Studije međunarodnih odnosa i bezbednosti dosta dugo su bile fokusirane na državu i međunarodni sistem. Regionalna bezbednosna dinamika bila je, u najboljem slučaju, samo delimično i posredno zahvaćena ovim redukcionističkim ili sistemskim pristupima. Završetak hladnog rata i nestanak bipolarne strukture međunarodnih odnosa doveli su do povlačenja globalnog „prekrivača“ (engl. *overlay*) sa mnogobrojnih bezbednosnih žarišta u svetu. Paralelno sa tim, procesi ubrzane ekonomske međuzavisnosti intenzivirali su brojne projekte regionalnih integracija. U pokušaju da prate ovakav razvoj međunarodne realnosti istraživači bezbednosti počeli su da razvijaju nove teorijske paradigme, koje bi adekvatno mogle da opišu i objasne regionalnu bezbednosnu dinamiku. Upravo je to tema narednog poglavlja, koje počinje raspravom o tome šta predstavlja pojam regiona u nauci o međunarodnim odnosima i studijama bezbednosti. Nakon toga, razmatraće se nastanak i razvoj regionalnih bezbednosnih organizacija u drugoj polovini 20. veka. Naposljetku, poglavlje se završava analizom evropske bezbednosne arhitekture posle okončanja hladnog rata.

Slika 15: Evropska bezbednosna arhitektura

Iako za kompletnu listu regionalnih institucija i aranžmana ovde nema mesta, veoma je važno spomenuti još i Sporazum o konvencionalnim snagama u Evropi (CFE). Ovaj sporazum potpisan je 1990. godine kako bi se ograničile količine konvencionalnih oružanih snaga i sposobnosti tada postojećih blokova. Tokom samita u Istanbulu 1999. godine CFE je delimično izmenjen i usaglašen sa novonastalim posthladnoratovskim okolnostima. Države NATO odbijale su, međutim, da ratifikuju izmenjeni sporazum dok god se Rusija ne povuče sa moldavske i gruzijske teritorije. Zbog toga, a zatim i zbog stvaranja dugoročnih NATO baza u Rumuniji i Bugarskoj, kao i zbog tada najavljivane namere SAD da izgrade antiraketni štiti u centralnoj Evropi, Rusija je u julu 2007. godine suspendovala CFE.

Nesumnjivo je da sistem evropske bezbednosti nije savršen. Ključne institucije nastale su tokom hladnog rata, ali su se manje ili više uspešno transformisale. Najveći problem trenutno predstavlja činjenica da se Rusija, koja želi da povрати status velike sile, ako ne i supersile, koji je nekada uživao SSSR, oseća isključenom iz dominantnih tokova bezbednosnih integracija u Evropi. To i jeste jedan od razloga zbog kojih je u novembru 2009. godine Moskva predložila potpisivanje novog sporazuma o evropskoj bezbednosti. Njime bi se uspostavila nova arhitektura bezbednosti u Evropi, u koju bi svi bili uključeni.^[532]

[532] Tekst predloženog sporazuma na engleskom jeziku: <<http://eng.kremlin.ru/news/275>> (20. jun 2011).

5. GLOBALNA BEZBEDNOST

Sadržaj:

- 5.1 Uvod
 - 5.2 Međunarodni sistem i bezbednost
 - 5.3 Globalizacija i bezbednost
 - 5.4 Globalne pretnje bezbednosti
 - 5.5 Zaključak
-

5.1 UVOD

Globalna bezbednost odnosi se na bezbednosnu dinamiku koja se od-
vija na nivou čitavog sveta. Kao najviši nivo analize, nivo globalne bez-
bednosti predstavlja ptičju perspektivu u studijama bezbednosti. Iz ove
perspektive se ne mogu uvek u dobroj rezoluciji sagledati bezbednosni
izazovi, rizici i pretnje na nivou pojedinca, društva ili države, ali se zato
mogu dosta dobro uočiti makropojave značajne za ceo svet. Kakva će pak
bezbednosna dinamika biti uočena na globalnom nivou analize u velikoj
meri zavisi od toga kako je podešen analitički objektiv. Ukoliko je on po-
dešen tako da ima državocentrični pogled, istraživački objektiv će „uslika-
ti“ bezbednosnu dinamiku koja se odvija unutar međunarodnog, tačnije
unutar međudržavnog sistema. Ukoliko je podešen na društvenocen-
tričnu perspektivu, objektiv će pre „snimiti“ bezbednosnu dinamiku koja
je rezultat procesa globalizacije. Dok koncept međunarodnog sistema
pruža dobar okvir za statičnu analizu globalne bezbednosti, koncept glo-
balizacije omogućava okvir za dinamičku analizu globalne bezbednosti.

Preporučena literatura:

Baylis, John and Steve Smith. *The Globalization of World Politics*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Rosenau, James N. *Turbulence in world politics: a theory of change and continuity*. Princeton: Princeton University Press, 1990.

Mittelman, James H. *Hyperconflict: Globalization and Insecurity*. Stanford: Stanford University Press, 2000.

Cha, Victor D. „Globalization and the Study of International Security“. *Journal of Peace Research*, Vol. 37, No.3 (May 2000): 391-403.

Volc, Kenet. *Teorija međunarodne politike*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose, 2008 [1979].

Film:

Zwick, Edward. *Krvavi dijamant*. (engl. *Blood Diamond*), 2006.

BIBLIOGRAFIJA:

- Abelson, Donald E. *A Capitol Idea: Think Tanks and US Foreign Policy*. Montreal: McGill-Queen University Press, 2006.
- Abrahamsen, Rita. "Blair's Africa: The Politics of Securitization and Fear". *Alternatives* Vol. 30, No. 1, (2005): 55–80.
- Abulof, Uriel. "Small Peoples: The Existential Uncertainty of Ethnonational Communities". *International Studies Quarterly* Vol. 53, No.1 (2009): 227–248.
- Acharya, Amitav and Barry Buzan ed., *Non-Western International Relations Theory*. New York: Routledge, 2009.
- Adler, Emanuel and Michael Barnett ed., *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Agamben, Giorgio. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press, 1998.
- Agamben, Giorgio. *State of Exception*. Chicago: Chicago University Press, 2005.
- Albrow, Martin. *The Global Age: State and Society Beyond Modernity*, Stanford: Stanford University Press, 1997.
- Alexander, George and Robert Keohane. "The Concept of National Interests: Uses and Limitations". 217–238 in Alexander George ed., *Presidential Decision Making in Foreign Policy*. Boulder: Westview, 1980.
- Allison, Graham. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little Brown, 1971.
- Allison, Graham. "The Impact of Globalization on National and International Security". 72–86 in Joseph S. Nye and John D. Donahue ed., *Governance in a Globalizing World*. Washington: Brookings Institution Press, 2000.
- Allison, Graham. "Nuclear 9/11: the Ongoing Failure of Imagination". *Bulletin of Atomic Scientists* Vol. 62, No. 5, (2006): 34–41.
- Anderson, Benedict. *Imagined Communities: the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso, 1983.
- Angel, Norman. *The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage*. New York, G. P. Putnam Sons, 1910.

INDEX

- Anarhija, 72, 74, 93, 94, 213, 118, 196,
231, 240, 263
- Bezbednosna dilema, 27, 39, 49, 50, 51,
58, 68, 73, 81, 83, 86, 87, 92, 94, 95,
143, 203, 246, 247, 259, 291,
- Bezbednosna zajednica, 14, 85, 86, 88,
92, 118, 119, 127
- Bliski istok, 85, 160, 185
- Buzan Beri, 18, 58, 61, 64, 65, 105, 114,
115, 117–120, 150, 151, 167, 174, 178,
179, 181, 182, 187, 190, 191, 198, 244,
252–254, 262, 269
- Globalizacija, 20, 36, 38, 173, 174, 236,
261, 264, 269–274
- Diskurs, 14, 25, 29, 30, 86, 95, 98–101,
107, 110–113, 116, 128, 129, 137, 165,
168, 174, 175, 181, 182, 186, 196, 198,
200, 209, 216, 221, 226–233, 240,
244
- Dojč Karl, 86, 88, 119, 264
- Drugi svetski rat, 28, 52, 74, 80, 88, 131,
134, 139
- Društvo naroda, 53, 74, 140
- Epistemologija, 14, 61, 64, 68, 87,
92–94, 98, 103, 243, 274
- Francuska, 28, 55, 135, 139, 141, 153, 187,
245, 258, 264
- Fuko Mišel, 99, 101, 209, 243, 250
- Feminizam, 8, 59, 60, 64, 91, 97, 98, 99,
103, 283 296
- Glad, 43, 106, 118, 154, 168, 169, 170,
171, 175, 188, 202, 219
- Hansen Lene, 18, 57, 61, 64, 65, 110, 116,
117
- Hegemon, 18, 8, 50, 98, 101, 166, 168,
243, 245, 246, 262, 264, 265, 271,
272, 274, 287, 292
- Hitler 41, 155, 245, 247, 292
- Hladni rat, 8, 30, 56, 91, 100, 125, 126,
137, 152, 183, 259
- Izrael, 62, 64, 84, 95, 130, 141, 147, 150,
152, 156, 162, 172, 188, 190, 244
- Kina 55, 141, 152, 202, 244
- Klimatske promene, 60, 108, 116, 128,
164, 173, 196, 200, 201, 202, 204, 281
- Krah berze, 116, 173, 203, 230
- Konstruktivizam, 60, 91, 92, 93, 95, 103,
236
- Liberalizam, 81–89, 167, 243
- Mali rat (gerila) 135, 136, 143, 157,
- Međunarodno društvo, 174, 246, 263,
- Međunarodni sistem, 19, 27, 32, 35, 48,
59, 62, 71, 74–79, 87, 92, 93, 94, 126,
128, 133, 139, 174, 175, 190, 208,
211–213, 218, 232, 238, 239, 244,
247, 249, 250, 252, 254, 256, 259,
261–267, 273, 274
- Bipolarni, 30, 54, 56, 57, 59, 60, 75, 76,
78, 120, 126, 130, 160, 167, 218, 249
254, 256, 259, 264, 265, 266, 273, 274

Filip Ejdus MEĐUNARODNA BEZBEDNOST: TEORIJE,
SEKTORI I NIVOI | Izdavači Javno preduzeće *Službeni glasnik*
i Beogradski centar za bezbednosnu politiku | Za izdavače
Slobodan Gavrilović, direktor i Sonja Stojanović, direktorka |
Izvršni direktor Petar V. Arbutina | Izvršna urednica Zorica
Vidović Paskaš | Lektura Hadžić | Korektura Momir Đoković
| Dizajn Goran Ratković | Tehničko uređenje Saša Bešević |
Beograd, 2012 | www.sglasnik.com

СР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-992
АЉЊЕРТЗ, Љњертзи
Љертзуиопшсдфгјкч дфгјкчч дфгјкчч дфгкччч дфгјкчч
фгхјкчч фгхјкчч дфгхјкчч дфгхјкчч
ISBN 978-0000000000000000
COBISS.SR-ID 0000000000000000

ГЛАСНИК
ШТАМПАРИЈА

КЛУБ ПРЕНУМЕРАНАТА

ЗЛАТНИ ПРЕНУМЕРАНТИ

Привредник

Београд, Шекспирова 27

Деус сисџем Д. о. о.

Добановци, Нова 7

Граг Крајујевац

Крагујевац, Трг слободе 1

СРЕБРНИ ПРЕНУМЕРАНТИ

Компанија Дунав осигурање

Београд, Македонска 4

*Привредно друштво Дринско-
лимске хидроелектране*

Бајина Башта,
Трг Душана Јерковића 1

Град Ужице

Ужице, Димитрија Туцовића 52

Ојшћина Горњи Милановац

Горњи Милановац, Таковска 2

ПТТ Србија

Београд, Таковска 2

Град Чачак

Чачак, Жупана Страцимира 2

Чачанска банка а. д.

Чачак, Пиварска 1

Stylos Д. о. о.

Нови Сад, Футошки пут 67

Igera Cartacell Д. о. о.

Београд, Цара Душана 266

ДДОР Нови Сад

Нови Сад,
Булевар Михајла Пупина 8

Comes

Београд, Вилине воде б. б.

*Грађевинска дирекција
Србије Д. о. о.*

Београд,
Булевар краља Александра 84

Графикум Д. о. о.

Београд, Јове Илића 17/9

Саобраћајни институт ЦИП

Београд, Немањина 6

МК group

Београд,
Булевар Михајла Пупина 115Е

РДУ Радио телевизија Србије

Београд, Таковска 10

*IMPOL SEVAL Ваљаница
алуминијума Севојно*
Севојно, Првомајска б. б.

Piraeus Bank АД Београд

Нови Београд,
Милентија Поповића 56

Мејсалац холдинг

Горњи Милановац,
Кнеза Александра 212

